

E. V.
TARTU ÜLIXKOOI
ÕIGUSTEADUSKOND ✓

30. mail. 1938.

Nr 85
TARTU

ALAEALISTE SÜÜTEGIJATE PARANDUSKASVATUSLIK
SÜSTEEM JA SEDA TEOSTAVAD A S U T I S E D

Ants M ü r k
matr.14180.

Loovetöö ja õiguskasvatuse
3. v. 1938. g.

I

ALLIKAD JA KASUSTATUD KIRJANDUS

1. Vangistusseadustik / RT 1931,20 /
2. Kriminaalseadustik / RT 1929, 56 m.ja t./
3. Harku kolonii põhikiri / RT 1923,40 /
4. "Vangistusasutiste kodukord" Vangimajade Valits. väljaanne 1935.a.
5. Kolovere hoolekande kooli ajutine määrus / RT 1924, 2 /.
6. Bumke, Ervin dr., Deutsches Gefängniswesen, Berlin 1928.

L Ü H E N D I D

VS. - Vangistusseadustik

KrS.- Kriminaalseadustik

HPhk- Harku kolonii põhikiri

VAK - "Vangistusasutiste kodukord".

Bumke - Bumke, E., dr., Deutsches Gefängniswesen, Berlin 1928.

II

S I S U K O R D

	Lh-d
S i s s e j u h a t u s	5
I. Alaliste süütegijate karistus-sooritusmenetlus E e s t i s	
A. Alaealiste süüdivus kehtivas õiguses.	
1. Alaealisuse kriminaalõiguslik mõiste.	5
2. Süüdivusvõime ja süüdivusvõimetus....	8
B. Alaealistele süütegijatele rakendatavad sanktsioonide liigid	
1. Karistus ja preventiivvahendist üldiselt	11
2. Preventiivvahendid	12
3. Karistuse asendamine ja kergendamine.	14
C. Alaealistele süütegijaile kriminaalõiguslikke sanktsioone teost. asutised	
1. Parandusasutis	17
2. Vangimajad	19
D. Parandus-kasvatust teostav asutis Eestis Harku-kolonii	20
1. Üldiselt	20
2. Organisatsioon	21
a. Direktor ja teised ametnikud	21
b. Pedagoogikanõukogu	23
c. Vangimajade valitsus	23

3. Kolonii parandus-kasvatuslik süsteem	23
a. Progressiivse süsteemi üldpõhimõtted	23
b. Progressiivse süsteemi rakendus Harkus	25
4. Kolonii sisemine korraldus.....	30
a. Koloniisse vastuvõtmise kord ...	30
b. Pered ja astmed	33
c. Kasvandikkude üldised õigused ja kohustused	39
d. Kool	41
e. Töö	42
f. Koloniist vabastamine	46

II Alaealiste süütegijate karistussooritusmenetlus S a k s a s

A. Wittlich'i noortevangla

1. Organisatsiooniline korraldus.....	47
2. Parandus-kasvatuslik süsteem	49
3. Sisemine korraldus	51
a. Kodukaunistused	51
b. Enesevalitsuslikud grupid	54
c. Kool	56
d. Töö	57
e. Lõbustused	58.

= = = =

S I S S E J U H A T U S

Käesoleva töö ülesandeks on lühikese ülevaate andmine alaealistele süütegijatele karistuse sooritamisel rakendavast paranduskasvatuslikust süsteemist ja karistust sooritavaist asutisist. Töö teem võimaldab laiaulatuslikku, kuigi mitte päris teaduslikku ainekäsitlemist, kuna kasutada on võrdlemisi rikkalik kirjandus peamiselt õiguspoliitilisel alal. Käesolevas töös piirdun aine üldise käsitleusega, kuna tema üksikasjaline normikriitika, kui ka õiguspoliitiline käsitus paisutaks töö liialt kogukaks.

Töö esimeses osas vaadeldakse üldisi küsimusi, mis otseselt ei kuulu küll käsitletavasse teemi, millelised on aga aine käsitlemiseks möödapääsematult vajalikud. Töös on leidnud selgitamist üksikud mõisted, kuid ruumi säästmiseks ja hoidumiseks asjatust kordamisest, tarvitatakse mõningaid mõisteid nende spetsii-

filises tähenduses nagu; õigus-kohuse rikkumine, objektiivselt õigusvastane tegu, sanktsioonid, karistus, retsidiiv, süütegu, kuritegu ect.

Teatavaid raskusi tekitab karistust sooritavate asutiste käsitlemine, kuna kehtiva õiguse normistik on mõningais osades puudulik. Ka on Harku kolonii põhikiri vananenud ja paljudes osades vasturääkiv vangistussead. Viimase alusel peavad olema aga asutatud ja korraldatud kõik vangistus ja parandusasutised.

Töö viimases osas vaadeldakse karistuse sooritamist alaealistele süütegijaile Saksas. Kuna Wittlichi noortevangla on vanemaid ja kasvatus-parandus eesmärkide taotlemisel üks paremani korraldatud noortevanglaid Saksas, siis vaadeldakse ligemalt tema organisatsioonilist ja sisemist korraldust.

I ALAEALISTE SÜÜTEGIJATE KARISTUS-SOORITUS- MENETLUS E E S T I S

A. Alaealiste süüdivus kehtivas õiguses.

1. Alaealisuse kriminaalõiguslik
mõiste.

Alaealiste süütegijate karistus-sooritamise küsimuses tuleb eelkõige määratella alaealisuse kriminaalõiguslik mõiste seoses süüdivuse mõistega. Alaealisuse määritelu ainult sisuliselt, psühho-füüsilises konstruktsioonis, osutub küllaltki edutuks, kuna inimese areng on mitmesugune, tingituna miljööst, sotsiaal-majanduslikust olustikust ja paljuist muist tegureist. Kaasaja seadusandlus on alaealisuse kontseptsiooni määriteluks rakendanud vormilise momendi - eluaasta. Kehtiv õigus ei anna alaealisuse legaal-definitsiooni, kuid see tuletab vastavaist seaduse sättest. Alaealine on isik kaheteistkümnest kahekümne eluaastani. Alla kaheteistkümnelt aastat on isik lapsealine. Ka-

ristuse kohaldamiseks kvalifitseerib kehtiv õigus alaealisi kahte alaliiki: alaealised 12. - 17.a. ja 17.-20. aastani. Esimistele kohaldatakse KrS ettenähtuid alaealiste karistusi, kuna teise alaliiki kuuluvaile rakendatakse eriosas ettenähtud karistusi, vähendades neid üldosa alusel.

2. Süüdivusvõime ja süüdivusvõimetus.

Iga alaealise poolt sooritatud süütegu pole karistatav, kuna kehtiv õigus ei idendi süütegu ja õiguskohuse rikkumist. Nende kahe mõiste eraldamiseks peame paratamatult tutvuma süülisuse ja süüdivusvõime mõistega.

Kriminaalõiguslik norm kohustab esikut teatud käitumisele. Kohustus puht abstraktsena eeldab suuteelisust tema täitmiseks. Kriminaalõigusliku normi adreseat, kes võimeline seda kohustust täitma, ongi süüdivusvõimeline isik. Süüdivusvõime on seega võime õiguspäraseks käitumiseks. Süütegu, sooritatud süüdivusvõimelise isiku poolt on süüline tegu ja on süüks arvatav. KrS. sätte 41. alusel: süüks ei arvata süütegu,

mille saatis korda kaheteistkümnest kuni seitsmeteistkümneaastane alaealine, kes oma teo iseloomust ja tähendusest ei võinud saada aru või juhtida oma tegevust. Arusaamise all teo iseloomust mõeldakse käitumise puht-faktilist iseloomu, millist kausaalset toimet käitumine avaldab ümbrusele. Teo tähendus on võime tunnetada teo õiguslikku tähtsust ja tegevuse juhtimise all on mõeldud normaalset motiveeritavust. Arusaamise puudumine teo iseloomust ja tähendusest ja tegevuse juhtimise võimetus kõrvaldab süülisuse ja teeb isiku süüdivusvõimetuks. Süüdivusvõimetus võib olla tingitud nii anormaalsetest kui ka normaalsetest tegevustest. Vastavalt sellele jaguneb süüdimatus anormaalseteks süüdimatuseks ja normaalseteks süüdimatuseks. Anormaalsete süüdimatuse põhjusteks võib olla kehtiva õiguse järel kasvav tegevuse haiguslik rike, mõistuslik arenematus, mis tingitud keha veast või haigusest ning meelemõistuseteta olek. Normaalse süüdimatuse põhjustajaks on ai- nuüks eluiga.

Esimesse liiki kuuluvate põhjuste ilmnemisel on isik süüdivusvõimetu, vaatamata eale, kuid teine süüdivõimetus kriteerium.- Eluiga - mõjutab süüdivus-

võimet ainult alaealiste ja lasteealiste juures. Üldiselt - reeglipäraselt puudub lastel süüdivusvõime, kuna täiealised reeglipäraselt on süüdivusvõimelised. Kaasaja seadusandlused on määritletud ea-piiri, millest allapoole loetakse lapsed absoluutselt süüdivusvõimetuteks - nimelt KrS nimetab alla 12.a. lapsi lapsealikeks, kes on absoluutselt süüdivusvõimetud. Nende suhtes ei toimu kriminaal-jäitamine ja ei saa üldse püstitada küsimust õigus-kohuse rikkumisest, kuna seadus seda ise ümberlökkamatult presumeerib. Relatiivselt süüdivusvõimelised on alaealised 12. - 17. aastani. Kohus igal konkreetjuhul eraldi tuvastab, kas alaealise areng on jõudnud vastavasse küpsusastmesse, mis eeldaks võimelisust arusaamiseks teo iseloomust ja tähendusest ning suutelisust selle teo juhtimiseks. Arenematuse all mõeldakse arenematust normaalses mõttes, mis pole tingitud patoloogilistest põhjustest. (Edaspidises alaealiste käsitlemisel mõeldakse alaealiste all 12.- 17. a. alaealisi, kuna 17. - 20.a. alaealisi käsitledes lisatakse juurde alati vanaduse määr). Teoorias esineb ka vähenenud süüdivusvõimelisuse juht: isik siin pole täielikult süüdivusvõimetu ega ka süüdivusvõimeline, kuna

mõni psühhofüüsiline defekt, mis seaduseandluse järele küll ei kõrvalda süüdivusvõimet, tegelikult seda siiski tunduvalt vähendab. Kehtiv õigus aga ei tunne vähenenud süüdivusvõimelisuse instituuti.

B. Alaealistele süütegijatele rakendatavad sanktsioonide liigid.

1. Karistus ja preventiivvahendist üldiselt.

Karistus üldiselt esineb õigusliku tasuna õigushüvise rikkumise või hävitamise eest. Karistuse rakendamine eeldab õiguskohuse rikkumist s.o., et see oleks sooritatud süüdivusvõimelise isiku poolt. Tema rakendamisel arvestatakse kahte momenti: 1. et isik oleks süüdivusvõimeline ja 2. arvestatakse süüteo iseloomu. Süütegude eest määratavad karistused on: surmanuhtlus, sunnitöö, vangimaja, arest ja rahatrahv.

Alaealistele süütegijaile rakendatavad karistused on mõistmine tähtajalisele sunnitööle ja vangimajja üldistel alustel. Sunnitöö karistust rakendatakse ainult 17. - 20.a. alaeas, kuna teistele alaealistele

rakendatakse karistusena ainult vangimaja^{1/} (KrS §§55 ja 57).

2. Preventiivvahendid.

Peale karistuste esinevad kriminaalõiguslike sanksioonidena veel preventiiv ehk kindlustusvahendid. Viimaste all mõistetakse selliseid süüteo õiguslikke tagajärgi, milliseid rakendatakse nii süüliselt kui ka mittesüüliselt süüteo sooritanud isikuile, arvestades eeskätt süüteo toimepaneja isiksust mitte aga süüteo iseloomu, nagu see on karistuse juures oluline ^{2/} (Saarm-Matto.KrimS.lk.7).

Sellela mõistetakse preventiivvahendite all neid abinõusid, mis takistavad edaspidisele süütegevusele langemist. Kindlustusvahenditeks: 1.mittesüüdiva vastutusliku valve alla andmine või haigemajja paigutamine ^{3/} (KrS. § 39). 2. Süüdivate kui ka mittesüüdivate alaealiste vastutusliku valve alla andmine, parandusasutusse või vangimaja eriruumides-

1/ Kr.S.§ 41

2/ Kr.S.§ 64 lõige 3.

3/ Kr.S.§ 55 " 12.

se paigutamise^{4/} (§ 41 ja 55), karistuse kandmisest tingimusi vabastamine ja enne tähtaega tingimusi vabastamine^{5/} (§ 27 ja 33). Kindlustusvahendite kohaldamise üldiseks eelduseks on objektiivselt õigusvastane käitumine, mida aga võidakse rakendada alaealistele ka õiguskohuste rikkumiste puhul. Doktriinis esineb ka kindlustusvahendi rakendamise ühe eeldusena ka isiku sotsiaalohtlikkus. Neid põhimõtteid propageeris läinud sajandil kriminaalõiguses esinev positivistlik koolkond eesotsas tema tähtsama esindaja Enrico F e r r i' ga. Kaasaja seadusandlus nõuab, kindlustusvahendi rakendamise eeldusena, objektiivselt õigusvastase teo sooritamist. Kindlustusvahendi rakendamine esineb kahesugusena: fakultatiivsel ja obligatoorsel kujul. Esimesel juhul, lähtudes oportuniteedist, kohus kohaldab kas karistuslikke või kindlustusvahendeid. Obligatoorselt rakendab kohus kindlustusvahendeid, kui seaduses see ekspressis verbis väljendatud. Üheks obligatoorseks kindlustusvahendi rakendumise juhuks on täisealise süüdivusvõimetu isiku poolt sooritatud tapmine, üliraske kehavigastuse

4/ KrS § 55 lõige 3.

5/ KrS § 57 " " 1, 2, 3.

tekitamine, vägistamine, tulesüütamine või nende katse ^{6/}. Alaealistele süütegijaile obligatoorne kindlustusvahendite rakendamise juht puudub.

3. Karistuse asendamine ja kergendamine.

Karistuse asendamine on toiming, kus seaduses ette nähtud või kohtu poolt määratud karistus asendatakse teise, kergema või raskema ehk ka raskuselt võrdse karistusega. Ka võidakse karistust asendada kindlustusvahendiga. Eluiga on üheks obligatoorseks karistuse asendamise eelduseks. Viimane tingib raske- ma karistuse asendamist kergemaga või liigilt sama- seks jääva karistuse alandamist karistuse määras, või karistuslikuks vahendist üleminek kindlustusvahendile. Karistuse asendamist kergemaga kohaldatakse kõikidele alaealistele, olgugi erineval määral. Ajas lühenda- takse karistust ainult 17.-20.a. alaealistele retsi- diivi puudumisel. Kehtivas õiguses rakendatakse ala- ealistele kergem karistus kui see vastava süüteo eest on ette nähtud eriosas. Karistuse rakendamine on

6/ KrS § 39 lõige 2.

7/ KrS § 57.

on mitmesugune, sõltuvalt süüteo liigist. Alaealistele asendatakse surmanuhtlus ja tähtajata sunnitöö - vangimajaga kuni 12. aastani. Tähtaegne sunnitöö vangimajaga 8 aastani ^{8/}. Mõlemal juhul, kui kohus leiab selle otstarbeka, võib ta karistuste asemel rakendada kindlusvahendid, neid parandusasutisse paigutamiseks. Eelduseks on, et alaealine pole harjumus- ega kutseline süütegija. Harjumussüütegijad pole pärinud süütegevuse instinkti vaid need on omanud väliste tingimuste kaudu. Kutselistel süütegijail süütegevus on muutunud äriaajamiseks. Nad ei soorita süütegu ainult oma eksisteerimisvõimaluse säilitamiseks, vaid nendele on süütegu muutunud, tööga võrreldes, kergelt hüvesid võimaldavaks allikaks. Harjumus kui ka kutseliste süütegijate mõiste eeldab retsidiivi. Kord sooritatud süütegu ei tee kedagi retsidiivistiks, selle eelduseks on korduv süütegude sooritamine.

Eriosa ette nähtud vangimajakaristust asendab kohus kindlustusvahendiga. Opportuniteedist lähtudes võidakse alaealist anda kas vastutusliku valve alla või paigutada parandusasutisse. Harjumus- ja kutse-

listele alaealistele süütegijaile rajendatakse obligatoorselt vangimaja üldistel alustel ^{9/}. Arest või rahatrahv asendatakse manitsusega kohtu poolt või vastutusliku valve alla andmisega. Retsidiivi korral kohus peab alaealise paigutama parandusasutisse ^{10/}. See säte ilmutab seadusandja ebakonsekventsust. Kui surmanuhtluse, sunnitöö ja vangimaja karistuse man ei võimaldata retsidiivi korral asendamist kindlustusvahendiga, mis seadustikus ise ette nähtud, siis ka aresti puhul pidanuks retsidiivi korral määratama arest, mitte aga parandusasutis? See vastolu on ehk seletatav sellega, et arest ja rahatrahv kui kergemad karistused ei suuda juba retsidiivistiks muutunud alaealist parandada ja selleks peab rakendama juba parandusasutist kindlustusvahendina, et hoida alaealist edaspidisest süütegevusele sattumisest. 17. - 20.a. alaealistele asendatakse raskem karistus liigilt kergemaga, kuid lühendatakse ka karistuse aega. Surmanuhtlus asendatakse tähtajata sunnitööga ja tähtaegne sunnitöö 15-e aastase sunnitööga. Sunnitöö ja vangimaja tähtaegu lü-

^{9/} KrS § 55 lõige 2.
^{10/} KrS § 55 " " 3.

hendatakse retsidiivi puudumisel 1/3 võrra ^{11/}. Ker-
gendamise alla käib karistus, mis tuleks kohtu arva-
muse kohaselt määrata täisealisele süütegijale ^{12/}.

C. Alaealistele süütegijatele kriminaalõiguslikke
sanktsioone teostavad asutised.

1. Parandusasutis.

Kr.õ. sanktsioone sooritavaiks asutisteks ala-
ealistele on parandusasutised ja vangimajad. Parandus-
asutised on alaealistele süütegijatele määratud eriasu-
tised, kus parandus-kasvatuslikkude abinõudega püütak-
se noori süütegijaid kasvatada täisväärtuslikeks ühis-
konna liikmeiks. Alaealistele süütegijatele karistuse
sooritamine, nende kinnipidamine parandusasutistes ja
vangimaja eri ruumides ning nende asutiste asutamine
ja korraldamine on neglementeeritud Kriminaalseadus-
tikus ^{13/}, Vangistuseseadustikus ^{14/}, Harku kolonii
põhikirjas ja Vangistusasutiste kodukorras ^{15/}. Keh-

11/ Kr.S § 56 lõige 1.

12/ Kr.S § 57 " 5

13/ Kr.S RT1929, 56. M.T. RT 1934, 85.

14/ VS.RT 1931, 20. M.T.

15/ Harku kolonii põhikiri RT 1923,40 M.T. ja "Vangis-
tusasutiste kodukord" Vangimajade Valits. välja-
anne 1935.a.

tiva õiguse alusel on võimalik asutada parandusasutisi nii poeg- kui tütarlastele ^{16/}. Asutatud on seni ainult poeglastele - H a r k u s, kuna parandusasutis tütarlastele kahjuks on jäänud ainult kavaks. Ometi leidub meil ka alaealisi süütegelisi tütarlapsi. Neid peetakse kinni vangimajade eriruumides, parandusasutistele antud eeskirjade kohaselt ^{17/}. Parandusasutis või vangimaja eriruumidesse paigutatud alaealisi peetakse kinni paranemiseni, igal juhul aga mitte alla üht aastat ja mitte kauem, kui nende kaheksateistkümnepäevaseks saamiseni; neid aga, kes paigutamise ajal üle 15-ne aasta vanad - mitte kauem, kui nende kahekümne aastaseks saamiseni ^{18/}. Kohtunik määrates alaealisele karistusena parandusasutise, ei saa määrata selle kestvust. Kehtiv õigus fikseerib alammäära - 1 aasta, kuna ülempiiriks on teatud ea saavutamine. Kohtu poolt vangimaja asemel parandusasutisse mõistetud raske kuriteo või kuriteo sooritanud alaealine, saanud kohtuotsuse täitmisele pööramise ajaks 18 aas-

16/ VS § 149

17/ KrS § 41 lõige 1 ja VS § 182

18/ KrS § 55 lõige 5.

taseks, ei paigutata enam parandusasutisse, vaid määratakse, kui asendatava karistusena esines sunnitöö, vangimajja mitte üle 5 aasta; kui asendatava karistusena esines aga vangimaja või arest, siis lühendatakse määratud karistusi vähemalt pooleni ^{19/}.

2. Vangimajad.

Üldistel alustel vangimajja mõistetuid alaealisi peetakse kinni nagu täisealisigi. Ainsaiks soodustusiks on eraldamine täisealistest ning alla 16.aasta vanuseile, nende mittepaigutamine majatöödele ^{20/}. Üldiselt peetakse neid kinni VS § 1 - 147 järele, millised on määratud täisealiste süütegijate kinnipidamiseks. Parandusasutisse mõistetud alaealisi paigutatakse vangimaja eriruumidesse, kui puudub võimalus nende parandusasutisse paigutamiseks ^{21/}. Selliseks alaealiste kategooriaks on süütegelised alaealised tütarlapsed. Neile on määratud Kohtuministri poolt Valga naisvanglas eriosakond ^{22/}. Tütarlaste kinnipidamiseks kohal-

19/ KrS § 56 lõige 6.

20/ VS § 183

21/ VS § 182

22/ Kohtuministri määrus RT 1926, 59,744.

datakse Vangistusseadustiku §§ 148 - 181 eeskirju, kus-
juures pedagoogikanõukogu ülesandeid täidab vangimaja
nõukogu^{23/}. Eriosakonnas kinnipeetavad tütarlapsed
peavad õppima käsitööd ja töösakajad töötama vangla-
ülema korraldusel. Vanglas kinnipeetavaist täisealis-
test vahialustest valitakse parima ülalpeoga, võimali-
kult haritud ja vanem naisisik ning paigutatakse ala-
ealiste osakonda. Eelnimetatud väljavalitule tehakse
ülesandeks juhtida ja valvata alaealiste ülalpidamist,
päevakorra täitmist, kooliõppust, tööõppust ja tööte-
gemist^{24/}.

D. Parandus-kasvatust teostav asutis Eestis -
H a r k u k o l o n i i.

1. Üldiselt.

Poeglastest alaealistele süütegijaile asutatud
paranduskasvatusasutis Harkus on Eestis ainuke omasar-
nane ja omab alaealiste karistuse sooritusel üleriik-
list tähtsust. Kolonii ellukutsumise tingis hädavaja-

23/ VS § 182

24/ Kohtum. määr. RT 1926, 59, 744.

dus eraldada alaealisi süütegijaid täiskasvanuist, nende parandamise ja paranemise võimaldamiseks kasvatuslikul teel. Eeltoodud nõuet väljendab ka kolonii põhikirja § 1., mille kohaselt kolonii ülesandeks on kurikalduvuslike alaealiste parandamine ja otstarbekohane kasvatamine, neile üldise alghariduse andmine ja erioskuste õpetamine. Selle missiooni teostamiseks on koloniil oma majapidamine kui ka kvalifitseeritud personaal.

2. Organisatsioon.

a. Direktor ja teised ametnikud.

Kolonii allub kohtuministeeriumile. Kolonii juhtivaiks organeiks on Vangistusseadustiku HK põhikirja ja Vangistusasut. kodukorra järele Vangimajade Valitsus - pedagoogikanõukogu ja direktor. Otseseks kolonii juhtijaks on direktor. Tal on abiks abidirektor, õpetajad - kasvatajad ja tööde õpetajad ja käsitööjuhataja ^{25/}. Direktor omab keskkooli / gümnaasiumi / haridust ja pedagoogilist ettevalmistust. Õpetajad - kasvatajad

25/ VAK § 272, 295 ka 298.

vastavad avalikkude algkoolide kutse nõuetele ^{26/}. Vangistusseadustik ^{27/} nõuab kõigilt vangistusasutiste direktoreilt ja abidelt õigusteaduslikku haridust, kuid ta võimaldab määrata ka mitteõigusteadusliku haridusega isikuid direktoreiks ja nende abideks. Eelmainitud säte on rakendust leidnud ka Harku koloniis, kuna siin direktoril ja tema ligemal kaasametnikel pole vajalik esmajoones õigusteaduslik haridus vaid pedagoogiline ettevalmistus. Direktori ülesandeks on üldine kolonii kasvatusliku ja majandusliku tegevuse juhtimine ning ametnikkude ja teenijate teenistuskohuste täitmise jälgimine ^{28/}. Direktor organiseerib ja korraldab õppetöökodasid ja põllumajanduslikke töid, ühtlasi korraldades kasvanduslike kasvatuse, õppetegevuse ja töösunduse eeskirjade täitmist, varustab kasvandikke riie-
tega ja toiduga ning võimaldab neile arstiabi saamist ^{29/}.
Direktori nimetab ametisse Kohtuminister, direktori abid ja õpetajad - kasvatajad vangimajade valitsuse direktor ning muud ametnikud ja teenijad - kolonii dir.

27/ VS § 10

28/ VAK § 285 ja 288.

26/ HK. põhk. § 9.

b. Pedagoogikanõukogu.

See koosneb kolonii direktorist, õpetajaist - kasvatajaist ja kolonii arstist ^{29/}. Pedagoogikanõukogu pädevusse kuulub: 1. kooli- ja õppetöö korraldamine, 2., kasvandikkude käitumise ja õppimise hindamine, 3., kasvandikkude liigitamine ja üleviimine astmetes, 4., kasvandikkude väljalaskmiste lubamine ja 5. kasvandikkude vabstamine.

c. Vangimajade valitsus.

teostab koloniis üldist järelvalvet, annab eeskirju ja juhtnõore kolonii pedagoogikanõukogule, ametnikkudele, õpetajatele-kasvatajatele ning kõikidele teenijatele ametkõhuste täitmises. Vangimajade valitsus võib pedagoogikanõukogu otsusi tühistada ja muuta, kui need on antud eeskirjade ja juhtnõöridele vastavõtmatud ^{30/}.

3. Kolonii parandus-kasvatuslik süsteem.

a. Progressiivse süsteemi üldpõhimõtted.

Alaealiste kinnipidamine parandusasutises rajaneb progressiivsele süsteemile, milline süsteem on ku-

^{29/} VS § 152

^{30/} HK phk. § 6¹ RT 1931, 21, 124.

junenud välja Inglismaal. Selle süsteemi põhiolemus avaldub kinnipidamise aja jagavuses astmeisse, milliseid mööda, alates raskemast, karistatu liigub. Vabanemine asutisest või ennetähtaegne vabanemine sõltub kinnipeetavast enesest. Progressiivses süsteemis on karistatul teatud siht, vabanemine - mille poole püütakse vangistusasutises viibimise kestel. Selle sihi taotlemisel püütakse teostada karistatu parandamist, milline on ühendatud tökohustusega. Karistatuid harjutatakse tööga ning mitteoskajatele antakse vastavat oskust. Progressiivses süsteemis toimub üleminek vaudusse aeglaselt, vastandina teistele karistussooritus süsteemidele, kus üleminek toimus järsult. Kinnipidamist teostatakse kolmes astmes: katsealuste, paranejate ja eeskujulikkude astmes. Iga aate on seotud teatud õigustega, kusjuures esimeses, katsealuste astmes, nad on kõige väiksemad. Järgnevais astmeis õigused ja vabadused progressiivselt suurenevad. Viimases astmes lubatakse kinnipeetavaid minna valveta väljaspoole vangistus-parandusasutist ja antakse neile erilisi usaldustnõudvaid ülesandeid. Kõrgemale astmele järgneb kinnipeetavate vabastamine või ka

ennetähtaegne vabastamine /täisealiste man/. Eritüübi progressiivses süsteemis moodustab Iri süsteem, kus kõrgema astme ja täieliku vabanemise vahel on ülemineku aste, mis kujutab enesest töökasarmut. Kinnipeetavad võivad valveta liikuda väljas, hankida töid ja teha muid talitusi, kuid peavad õigeaegselt ilmuma tagasi kasarmusse. Vahepääline aste loodi ülemineku pehendamiseks vanglast vabadusse. Järsult toimunud üleminek võiks saada paljudele ohtlikuks. Osal oleks raske (vananenuil) harjuda uue olukorraga ja leida oma le tööd, milline on aga küllaltki suurem süütegevusele kaldumise eelduseks. Progressiivne süsteem evib erilist tähtsust esmakordselt karistatute man. Sattudes vangla avaldab vangla miljöö neile masendavat mõju. Seda aital tunduvalt pehmendada progressiivne süsteem. Kinnipeetaval on võimalik pääseda kergemasse režiimi, kui ta ise seda tahab. Kinnipeetu vabastatakse järk-järgult depressiivsest olukorrast ja esialgsest hingelisest surutisest.

b. Progressiivse süsteemi rakendus Harkus.

Kehtivas õiguses kinnipidamine parandusasutises

on rajatud progressiivsele süsteemile. Kinnipidamist teostaakse kolmes astmes: katsealuste, paranejate ja eeskujulikkude astmes. Alaealised süütegijad koloniisese paigutamisel asetatakse katsealuste astmele ^{31/}.

Hea käitumise ja õppimise korral viiakse nad paranejate astmele sealt, vastavate eelduste olemasolul, eeskujulikkude astmesse. Igas astmes viibib kinnipeetu vähemalt neli kuud. Seega kinnipeetav võib pääseda vabdusse mitte alla üht aastat. Ülalpidamist ja õppimist hinnatakse märkidega. Märkidesüsteemi alusel toimub üleviimine ühest astmest teise. Hea käitumise ja õppimise eest nädala kestel, antakse kasvandikule 2 marki; rahuldava käitumise ja õppimise eest sama aja kestel antakse üks mark; mitterahuldava käitumise ja õppimise eest sama aja vältel võetakse ära üks mark; halva käitumise ja õppimise eest võetakse ära kaks marki ^{32/}. Ühest astmest teise jõudmiseks peab omama 32 marki. Seega kasvandik paranejate astmes omab vähemalt 32 marki; eeskujulikkude astmes vähemalt 64 mar

31/ VS § 174.

32/ VS § 175 m.

ki. Koloniist lahkumiseks peab omama vähemalt 96 marki. Tuleb kasvandikul markide äravõtmise tõttu puudu üks või rohkem marke, viiakse ta alamale astmele seniks, kuni puudevate markide tagasiteenimine võimaldab päigutada endisesse astmesse tagasi ^{33/}. Kasvandikkudes huvi ja püüdmist õhutamiseks kõrgemaisse astmeisse pääsemiseks, omistatakse kahele kõrgemale astmele erisoodustused. Katsealuste astmeis olijad omavad kasvandikkudele kuuluvaid üldisi õigusi, milliseid omistatakse kõikides astmeis kinnipeetavaile. Paranejate astmes viibijad omavad peale üldiste õiguste eriõigustena: osavõtta pealtvaatajaina parandusasutises korraldatavaist etendustest, võivad pääseda koju kord kahe kuu jooksul mitte kauemaks kui kolmeks päevaks ja võivad saada töö eest ergutusraha. Eeskujulikkude astmes olijate kasvandikkude eriõigused on: õigus pääseda parandusasutises korraldatavaile etendustele pealtvaatajainana ja tegelastena, võivad pääseda koju kord kuuks mitte kauemaks kui kolmeks, erakordselt seitsmeks päevaks, võivad saada töö eest kõrgendatud ergutusraha ja neid

võidakse saata valveta välispoole parandusasutist erilist usaldust vajavate ülesannete täitmiseks ^{34/}. Lisaks soodustusile on astmeid eraldavaiks tunnuseks ka riietus. Kolonii kasvandikud kannavad erilist, ühtlast ülikonda, milles tunnusmärkidega tehakse vahet astmete ja perede vahel ^{35/}. Kasvandik, viibinud eeskujulikkude astmes vähemalt neli kuud ja omab vabanemiseks nõuetava arvu marke, vabastatakse pedagoogikanõukogu poolt.

Kasvandikud, eksinud kolonii korra vastu, langevad distsiplinaarkaristuse alla. Viimased on aga parandusasutises: 1. noomitus, 2., paigutamine üksikkambrisse kuni 7 päevani, 3., kehaline karistus, 4. paigutamine karistusosakonda mitte üle 2 kuu. Distsiplinaarkaristused määrab kolonii direktor, kuid punkt 3. ja 4. ettenähtud karistuste määramisel kuulab ära pedagoogikanõukogu aravamuse ^{36/}. Nii on karistusosakonnas ja üksikkambris viibimine ette seotud kindla tähtajaga ja kasvandikkudel enestel puudub ka võimalus säält varem välja teenida korraliku käitumi-

34/ VS § 173

35/ VS § 163 ja VAK § 353.

36/ VS § 177.

sega. Kehaline karistus määratakse raskete kõlblusvastaste ning teiste korravastaste tegude eest, mis saadetud korda teadlikult ja tingitud alaealise hingeelu kahjulikkudest avaldustest ^{37/}. Kehalise karistuse rakenduse eelduseks on: 1. kõlblusvastaste tegude sooritamine ja 2., teadlikult tegude sooritamine, mis põhjustatud alaealise hingeelus avalduvaist kahjulikest tegureist. Karistus viiakse täide mitteavalikult direktori juuresolekul ja seisab vitstega löömises kasvandiku paljastatud istmikule, alla 14. a. vanusele kasvandikule - kuni 6 löögini ja üle 14. a. vanusele kasvandikule - kuni 12 löögini ^{38/}. Erilise osakonna parandusametis moodustab karistusosakond. Seda ei saa aga lugeda neljandaks astmeks, kuna siin ei teostata progressiivset süsteemi ja karistusosakonnas viibimine seostab liikumise astmeis. Karistusosakonnas viibijad elavad lukustatud ruumis, kust neid viiakse töödele ja jalutusele ainult valve all, samuti ei võta nad osa mängudest ega etendustest.

37/ Ibid. (VS §177)

38/ Ibid § 177 lõige 6.

4. Kolonii sisemine korraldus.

a. Koloniisse vastuvõtmise kord.

Koloniisse võetakse alaealisi, kes kohtuotsuse põhjal mõistetud kinnipidamisele parandusasutisse. Samuti võetakse vastu eeluurimise ja kohtu all olevaid alaealisi, kes sellekohaste kohtuvõimude määruste põhjal on otsustatud paigutada parandusasutisse ^{39/}. Haraku kolonii põhikirja alusel ^{40/}, kusjuures võidakse koloniisse vastu võtta ka: 1. vaestelaste varjupaikadest kurikalduvuste pärast väljaheidetud alaealisi; 2., koduta jäänud ning tänavaelu sattunud alaealisi, kui neid tabatakse eluviisilt, mis süütegevusele kaldumist eeldab, e. süütegijate, joomarite ning avalikkude naisterahvaste lapsi, kellelt puuduliku kasvatuses tagajärjel süütegevusele kaldumist võib eeldada, 4., lapsed, keda vanemad nende üleannetu eluviisi pärast koloniisse anda tahavad. Eelnimetatud alaealisi võidakse koloniisse võtta 8. eluaastast kuni 16 eluaastani ja neid pidada koloniis 18. eluaastaseks saamiseni. Tõu-

39/ NPhk. § 22

40/ " " § 23.

setub küsimus, mis liiki sanktsioon see on, kas karistus, kindlustusvahend või pole see üldse sanktsioon? Parandusasutisse paigutamine kuulub kindlustusvahendite hulka. Karistuslikkude kui ka preventiivvahendite rakendamise eelduseks on õiguskohuse rikkumine või objektiivselt õigusvastase teo sooritamine. Kolonii põhikirja järele on alaealiste koloniasse võtmiseks küllaldane nende sotsiaalohtlikkus. Kriminaalõiguslikke sanktsioone formaalselt isebomustab nende rakendatavus kohtu poolt. Kolonii põhikirja sättest selgub, et eelmainitud alaealisi, täpsemalt öeldes lapsealisi ja alaealisi, võidakse koloniasse võtta omavaheliste asutiste, poliitiseivõimude, hoolekande asutiste ja ka eraisikute palvel. Vastuvõtmise otsustamine kuulub ainuüksi kolonii organite pädevusse. On ilmselt selge vastolu kolonii põhikirja ja kehtiva materjaalõiguse üldpõhimõtete vahel.

Põhikirja 23. säte on seletatav ajalooliselt. Põhikirja vastuvõtmisel oli kolonii ainukeseks asutiseks süütegeleiste kalduvustega alaealiste paigutamiseks. Juba 1924.a. loodi Koloveresse alaealistele poeglastele kinnine hoolekande kool, millise asutise ülesandeks on süütegevuslikkude kalduvustega lapsi kõlbli-

selt parandada ja neid ette valmistada ausale elule. Kooli võetakse vastu: 1. lapsi, kes avalikkudest alkoolidest välja heidetud ulakuse või süütegevusele kaldumise tõttu, 2., koduta jäänud ning tänavaellu sattunud, kui ka süütegijate ja joomarite lapsi, kui neid niisuguselt eluviisilt tabatakse, mis süütegevusele kaldumist eeldab, 3., lapsi, kelle vastuvõtmist nende vanemad või hooldajad põhjendavalt paluvad. Kolovere hoolekandekooli vastuvõtmiseks on küllaldane noortes ilmnev sotsiaal-ohtlikkus. Kohtu poolt parandusasutisse mõistetuid ja vastutusele võetud alaealisi sinna vastu ei võeta. Seega Harku kolonii põhikirja § 23 funktsioonid on kandunud Kolovere hoolekandekoolile, millises kinnipidamine pole aga kriminaalõiguslik sanktsioon. H. Phk § 23 on kaotanud seega ka oma praktilise tähtsuse ja kolonii jääb ainuüksi kohtuotsuse või vääruse põhjal parandusasutisse mõistetud alaealistele.

Koloniisse ei võeta vastu: nõdrameelseid, vaimuhaigeid, kügehakkavaid haigeid, kurtummasid, pimedaid ja täiesti töövõimetuid ^{42/}. On arusaadav, miks 42/ HPhk § 51.

neid ei võeta koloniisse, kuna kolonii ülesanne on kasvatada neist parandus-kasvanduslike abinõudega ning töö abil korralikke inimesi. Nõdrameelsete, kurtummade, vaimuhaigete ja pimedate man on see ülesanne raskelt teostatav. Eelnimetatud võidakse paigutada eriasutustesse kui ka raviasutistesse, kui nad on ühiskonnale ohtlikud. Selgusetum on nõue, miks koloniisse ei võeta töövõimetuid süütegelikke alaealisi. Kasvandikude parandamine-kasvatamine töö abil on vaid üks parandus-kasvanduslike abinõusid, pääle selle on aga veel mitmeid teisigi. Näib, et kolonii pääle parandus-kasvanduslike sihtide taotleb ka tululisi sihte, olgugi, et põhikiri ekspressis verbis seda keelab 43/.

b. Pered ja astmed.

Vastuvõetud kasvandikud paigutatakse kolonii karantiini, kus neid peetakse kaks nädalat, tervishoidlike järevalve all. Karantiinist paigutatakse kasvandikud, vastavalt oma vanusele ja iseloomule, peredesse. Kasvanduslike iseloomu-omaduste ja kalduvuste selgitamiseks peab kolonii direktor iga kasvandikuga ka
43/ HPhk. § 51.

isiklikult kõnelema, järele küsima tema möödunud elu ja perekonda ja tutvustama teda koloniis valitseva korraga. Iga pere asub eriruumis õpetajate-kasvatajate ja valvurite alalise juhatuse ning järelvalve all. Uue vangistusseadustiku kehtitamiseni, teostati progressiivset süsteemi Harkus perede kaudu. Peresid oli viis, mida iga kasvandik pidi läbistama enne vabane- mist koloniist. Koloniisse vastuvõetu peeti 6. kuuni proovialuste peres ^{44/}, kuni selgus kuhu peresse kee- gi kasvandik asetatakse. Peredesse paigutamisel ja ümberpaigutamisel, samuti saksvandikkude hindamisel arvestatakse ainult kasvandiku isiksust ^{45/}.

Vangistusseadustikus on karistussooritus raja- tud progressiivsele astmestiku süsteemile. Kinnipida- mist parandusasutises teostatakse kolmes astmes: kat- sealuste-, paranejate- ja eeskujulikkude-astmes. Pered esinevad ka vangistusseadustikus, kuid nende otstarve on erinev. Kodukorra ja põhikirja järele oli Harkus perede kaudu leidnud teostamist progressiivne süsteem.

44/ HPhk. § 32
45/ HPhk. § 35⁴

Vangistusseadustikus teostatakse progressiivset süsteemi aga astmete kaudu. Pere uues süsteemis on perekonna asetäitjaks, kes annab perekondlikku kasvatust ja täidab tühikut, mis tekitab noores tema paigutamisel parandusasutisse, kus ligemad suhted kodu- ja vanematega katkevad. Pere sisemist elu juhib õpetaja-kasvataja ja ülevaataja, viibides alaliselt kasvandikkude keskel. Nad ei või oma peret järelvalveta jätta päeval ega ka öösel 46/.

Alaealiste süütegijate parandus-kasvatuse sihtiks on kasvandikkude kurikalduvustest võõrutamine ja nendest kõlblise iseloomuga isiksuse kujundamine, kes oleksid võimelised aru saama ja täitma nõudeid ja kohustusi, mis vajalikud ühiskondlikus elus. Kasvandiku tagajärjekaks ja õigasihiliseks mõjutamiseks on vajalik kasvandikku igakülgselt tunda, nii tema päritavaid omadusi ja muid temas uinuvaid jõude. Alles selle järele tuleb täie ettevaatusega ja tõsidusega püüda avaldada otstarbekat mõjustust. Seega on süütegeliikke alaealiste paranduskasvatus rajatud individua-

liseerimise printsiibile. Individualiseerimise nõude fikseerib ka kolonii põhikirja hilisem, 1930.a. muudatus ^{47/}. Kasvandikkude isikuse määramisel arvestatakse neid omapärasusi, mis kasvandikus sellekohaste eelduste tagajärjel süütegevuse on esile kutsunud. Eriti tuleb selgusele jõuda krimmikogeeniseis põhjustes, kas need on tekkinud päritavusest või miljööst. Selleks on hädatarvilik kasvandiku põhjalik tundmaõppimine. Kasvandikkudele korraldatakse arstlike ülevaatusi, kogutakse andmeid kasvandiku, tema vanemate, õdede-mendade ning vanavanemate eluviisi ja isiku kohta ^{48/}. Parema ülevaate saamiseks kasvandikust on uurimine rajatud kindlale korrale. Uurimustulemustena leiavad märkimist kasvandiku käitumine, tema üldine arenemine, temas avalduvad iseloomu jooned ja mitmesugused individuaalsed omadused, mis tõhusalt kaasaaitavad kasvandiku mõistmiseks ja tema õigeks juhtimiseks ja mõjutamiseks.

Isiksusele kohandatud kasvanduslikkudel mõju-

47/ RT 1930, 72, 495.

48/ HPhk. § 35.

avaldustel on ikkagi vaid siis positiivseid tulemusi, kui mõjutamine jätab kasvandiku hingeellu teatud jäljed, millest hilisemalt moodustuvad hääd ja terved harjumused. Seepärast peab mõjutamine olema intensiivne ja pidev. Põhikirja järele ^{49/} kasvatus kord koloniis peab vastama nõudeile, et kasvandiku isiksus, mis kasvandikus võimaldunud tekkida eeldusi süütevusele, koloniis kasvatus, kooli ja erioskuste õpetamise ajal seisaks alaliselt mõjutamise ja parandamise all. Kasvandikul ei tohi olla võimalust avaldada sõnas ega teose selles isikus, mis oli mõõduandev kasvandiku süütevusele andumisel ning kasvatuses siuks peab olema arendada kasvandikus süütevusele ahvatluse mahasurumise võimet.

Alaealine, andnud süütevusele, on tavaliselt mõjutatud kas päritud negatiivseist omadusist või halvast miljööst. Kergem on kasvandikus parandada-kasvatada küll miljööst tingitud vigu ja puudusi, kuid ka päritud halbu omadusi on võimalik parandada, kui

49/HPhk. § 35¹ ja § 35²

aretatakse kasvandikus süütegevusele, andumise harjumuste ja kõrgede mahasurumise võimet. Seega paranduskasvatuse missioniks peale õpetajate-kasvatajate on rakendatud ka kasvandik ise.

Vaatamata välise mõjutuse ja sihikindla surve nõuetele, oleks täielik eksitus alahinnata ja mitte kasutada kasvandikus uinuvaid vaimujõude. Kasvandikus on vajalik kujundada iseseisvumist ja tegevust võimaldavaid põhimõtteid, mis alaealiste juures annab tunduvalt positiivsemaid tagajärgi kui täisealiste man. Üksnes välise, puhtkasarmulise distsipliini ainuharrastamisega ei jõuta äratundmisele ja veenamisele.

Ülevaate saamiseks kasvandikkude tegevusest ja arenemisest, õpetajad - kasvatajad märgistavad tähtsamad päevasündmused omas peres ja kannavad ette pedagoogikanõukogule iga veerandaasta lõpul. Lisaks sellele peetakse iga kasvandiku kohta koloniis n.n. konduiit-päevikut, kuhu märgitakse kasvandiku elukäik koloniis: käitumine, edasijõudmine õppimises, eksimused, karistused, märkused iseloomu arenemisest etc. 50/.

Astmed on ligemat käsitlust leidnud lõikes " Progressiivse süsteemi rakendus Harkus ", millepärast käesolevas lõikes ei leia nad enam käsitlust.

c. Kasvandikkude üldised õigused ja kohused.

Kasvandikud omavad, vaatamata astmele, ühiseid õigusi ja kohustusi. Erilised õigused omistatakse kasvandikkudele paranejate ja eeskujulikkude astmeil lisaks ühistele õigustele.

Tähtsaimaks kasvandikkude õiguseks on vaba aja kasustusõigus. Pühapäevadel ja pühade aegadel koolis ja õppetöökodades seisab töö ja õpetus ^{51/}. Kasvandikud viibivad puhkeajal vabas õhus ja võimlemisharjutustel, väljaarvatud ainult karistusosakonnas olijad. Neil on lubatud kirjutada kirju, mängida ja raamatuid lugeda ^{52/}. Kasvandikud võivad saata oma sugulastele nädalas kirja ^{53/}. Kirjad loetakse läbi direktori poolt ning saadetakse või antakse edasi kasvandikkudele, kui nad on kasvatussihilised. Kirjad ei või olla kõlblusvastase sisuga, ei või sisaldada ebaviisakaid lauseid,

51/ HPhk § 38.

52/ Ibid § 38.

53/ VS § 165.

samuti ei tohi kirjades tarvitada salamärke ega avaldada vale teateid parandusasutisest. Kasvandikkudele saadetavaist nõuetele mittevastavaist kirjadest avaldatakse kasvandikkudele ainult nõuetele vastavad osad ^{54/}. Lugeda võivad kasvandikud parandamissihilise sisuga teaduslikku, kasvatusliku ja noorsoo kirjandust. Kirjandust lugemiseks antakse kolonii raamatukogust, kuna väljaspoolt kirjanduse hankimine on keelatud. Kolonii raamatukogule seatakse nõue - nad ei tohi sisaldada ühtki teist, samuti nagu kolonii kino ja raadio ettekanded ei või sisaldada ühtki pilti ega kõnet, mis kasvandikus ellu kutsuksid ahvatlusi elamuste saamiseks, millised olid mõõduandvad kasvandiku süütegevusele andmisel ^{55/}. Suhete säilitamiseks vanematega võimaldatakse kasvandikkudel kokku saada nendega, direktori loal, selleks eriti määratud päevadel. Kui kokkusaamine mõjub kahjulikult kasvandiku paranemisele, võib direktor keelduda luba andmast. Kokkusaamisi võimaldatakse kord kuus kestvusega kuni üks tund ^{56/}.

54/ VS § 105

55/ HPhk § 49². RT 1930, 72, 495.

56/ HPhk § 40.

d. K o o l

Kasvandikkude esmalistest kohustustest on, kohustus osa võtta kolonii kooli õppetööst. See kohustus lasub peamiselt neil kasvandikel, kellel puudub täielik algkooli haridus ^{57/}. Algkooli lõpetanud kasvandikkudele antakse võimalust mööda õpetust täienduskooli kava ulatuses. Nõrgaandelistele kasvandikkudele, kes ei ole suutelised oma vähese arenemise tõttu teistega koosõppima, võidakse asutada võimalust mööda eriklasse ^{58/}. Koloniil on kinnine algkool, avalikkude algkoolide õigusega, kus õpivad vaid kolonii kasvandikud ja mille õppekava ja järelvalve korra kinnitab Kohutuminister kokkuleppel Haridusministriga. Kolonii algkooli õppekavas on teatavaid erinevusi avalikkude algkoolide õppekavadest. Need erinevused on tingitud peamiselt sellest, et kool taotleb peale õpetus-kasvatustlikkude sihtide ka kasvanduslikkude parandamist. Kolonii kooli õppekavas on koduloo tunnid asendatud loodusõpetusega ja tööõpetuse tundide arvu on tunduvalt suu-

57/ VS § 167.

58/ HPhk § 46.

rendatud, võrreldes av. algkoolide õppekavaga. Õppimiseks vajalikude abinõud antakse kasvandikkudele tasuta kolonii poolt. Kooliaasta lõpul saavad kasvandikud tunnistuse edasijõudmise üle koolis 59/.

Kolonii kodukorra alusel tegutsevad paraleelselt koolitööga veel kolonii orkester, laulukoor, jalgpalli meeskond ning isegi kasvandikkudest koosnev tuletõrje komando.

Pühapäevadel korraldatakse võimalust mööda õpetajailt-kasvatajailt kasvandikkudele üldhariduslikke loenguid. Neid võivad korraldada direktori loal isegi ka eraisikud 60/.

e. T ö ö.

Kasvandikud on kohustatud õppima tööskest kolonii käsitöökodades ja põllumajanduslikkudel töodel 61/. Kolonii tööõpetus taotleb niihästi õpetuslikke kui ka kasvatuslikke sihte. Kasvatuse seisukohalt omab tähtsust kasvandikus huvi ja armastuse äratamine töö vastu; õpetuse sihiks on kasvandikule koloniis viibimise väl-

59/ HPhk § 50
60/ HPhk § 48
61/ VS §169.

tel anda monesuguseks elukutseks vajaline ametalaline oskus, mis talle võimaldaks edaspidise iseseisva elatumise oma tööst. Paljud alaealised anduvad süütegevusele põhjusel, et neil puudub oskus ja ka armastus töövastu. Koloniis katsutakse süütegevusele viivaid sümptomte kasvandikkudest kõrvaldada õpetus-kasvatuslikkude vahenditega ja neid ellu tagasi saata väärtuslikkude kodanikkudena, kes tahavad teha ja ka oskavad tööd. Töö kodades ja põllumajanduses teostatavate tööde eesmärk on õpetus-kasvatuslik, mitte tululine ^{62/}.

Põllundus on meie oludes sobivaks kutsealaks süütegevuslikkude kalduvustega alaealistele. Ta sisaldab iseloomult võrdlematult vähe ahvatlusi süütegevusele ning on tegevuselt lihtne ega nõua alaealistelt, kelle hulgas suur protsent vähearenenuid, erilist intelligentsi. Koloniikasvatus peaks olema suunatud huvi äratamisele looduse ja põllunduse vastu, põllunduses vajalikkude töövõimete ja oskuste arendamisele, ühtlasi peaks aga leitama ja loodama koloniist vabastatavatele kasvandikkudele töö võimalusi põllumajanduse alal.

Enne uue vangistusseadustiku kehtimahakkamist makseti kasvandikkudele korralikult sooritatud tööde eest tasu nii töökodades kui ka põllunduses ^{63/}. Tööde tasust 60 % anti kasvandikkudele kuna 40 % läks koloniile. Kasvandikkudele raha makseti hoiukassasse, kust see kasvandiku koloniist vabanemisel välja makseti ^{64/}. Kasvandikkudele tööde eest tasu maksmine leiab pooldamist kui ka vastuseismist. Üheltpoolt tasu virgutab kasvandikke hoolsalt ja korralikult tööd tegema, kuna makstakse ainult korralikult tehtud tööde eest. Teisal on tasu maksmisega seotud suuremad pahed. Tasu meelitab kasvandikke neile tööaladele, kus ta on suurem, kusjuures need alad võivad olla kasvandiku iseloomule ja füüsilisele konstitutsioonile täiesti sobimatud. Ka ei saa tasumaksmise süsteemi man taotella kuigi põhjalikult õpetus-kasvatuslikke sihte. Kasvandik valides ja tehes tööd, ei tee seda mitte armastusest töö vastu, mis on tähtsam kasvatuslik nõue, vaid seepärast, et võimalduks enam teenida. Neil kaalutlusil on uues vangistusseadustikus loobutud tasumaksmise

63/ HPhk § 53

64/ HPhk § 55.

süsteemist ja omaks võetud ergutusraha süsteem. Viimastimainitud süsteemis ei makseta kasvandikkudele tööde eest igakordset tasu, kuid nendele võidakse aegajalt määrata ühekordset tasu kodukorras ettenähtud alustel. Ergutusraha süsteem võimaldab kasvandikke juhtida töödele ja tegevusaladele, mis nendele sobivad nii iseloomult kui ka kalduvusilt. Ergutusraha võivad saada paranejate ja eeskujulikkude astmes viibivad kasvandikud, kusjuures viimased võivad saada kõrgendatud ergutusraha. Katsealuste astmes ja karistusosakonnas viibijad ei saa tööde eest mingit tasu. Tasumaksmise süsteemis tasu suurus sõltus töö liigist, kuid ergutusraha makstakse igatliiki tööde eest. Tasumaksmise kriteeriumiks on siin kasvandiku oma isiksus - millist hoolt ja püüdmist suudab ta näidata ükskõik millistel töödel.

Kasvandikult kolonii varale tekitatud kahju sissenõudmine juhitakse ergutusrahale ^{65/}, kuna vabastatud kasvandiku ergutusraha ülejääk saadetakse vastavale vangide hooldamise seltsile või selle puudumisel omavalitsusasutisele, edasiandmiseks vabastatule vajadust mööda ^{66/}.

^{65/} VS § 179
^{66/} Ibid. § 181.

f. Koloniist vabastamine.

Kasvandik viibinud vähemalt neli kuud eeskujulik-
likkude astmes ja omades vabastamiseks vajaliku arvu
marke, vabastatakse koloniist pedagoogikanõukogu ot-
susel. Lahkumisel antakse kasvandikule kolonii poolt
vajalik riidevarustis, sõidupilet tema elukohale lähe-
masse jaama või sadamasse ühes söögirahaga kasvandiku
kahe päeva toidunormi väärtuses 67/.

Koloniist lahkumisel katkevad kasvandikkudel
otsesed sidemed koloniiga, millist nähet karistuspo-
liitiliselt ei tule pidada kuigi soovitavaks. Alae-
line, jäänud sageli ilma ühegi nõuandjata ning majan-
dusliku ja moraalse toeta võib kergesti anduda uuesti
süütegevusele ning külastab peatselt, heal juhul, uues-
ti koloniid, kuid tavaliselt kujunevad neist vangima-
jade truud kodanikud.

67/ Erwin Bumke, Deutsches Gefängniswesen, Berlin
1928, lk.371 jj.

II ALAEALISTE SÜÜTEGIJATE KARISTUSSOORITUS- MENETLUS S A K S A S

A. W i t t l i c h'i noortevangla.

1. Organisatsiooniline korraldus.

Vaadeldnud seni alaealiste süütegijate karistusmenetlust kehtivas õiguses, vaatleme võrdluseks seda ka Saksas. Selline kaasaegne ühe instituudi kõrvutamine soodustab õigus-poliitilist aine käsitlemist ja kriitikat. Kuna karistussooritusmenetluse üksikasjaline käsitus Saksas, kehtivate seadustikkude alusel paisutaks käesoleva töö liialt kogukaks, piirdun vaid ühe karistussooritava asutise - Wittlich'i noortevangla vaatlemisega.

Vangla rajati 1912.a. Wittlich'i endise naisvangla ruumidesse ja on üks esimesi noortevanglaid Saksas ^{67/}. Vastu võetakse alaealisi süütegijaid 18.-

^{67/} Erwin Bumke, Deutsches Gefängniswesen, Berlin 1928, lk. 371 jj.

- 21. eluaastani, kes määratud kinnipidamisele vanglas 9 kuud ehk enam. Erandina võetakse vastu ka alla 18.a. vanaduse eriliselt pikaks ajaks kinnimõistetuid alaealisi. Kinnipidamine toimub üksikkongides.

Asutist juhib direktor. Teda abistavad kaks inspektorit - haldus ja kasvatusalal ning hoolekande inspektor. Koolitööd korraldavad asutise õpetajad. Asutise personaali kuuluvad veel ülemvalvru, majajasa, tööde õpetaja ja valvurid. Viimati mainitutel nõutakse kutseeksami õiendamist mõnes käsitöö alas.

Kuna hooldusametniku instituut on uudne, võrreldes meie kehtiva õigusega, siis vaatleme teda ligemalt.

Hooldusametniku ülesanded asutises on mitmekesisemaid. Tema esmaseks ülesandeks on kasvandiku endise elu, tema vanemate ja ümbruse uurimine. Ta on usaldusmeheks kasvandikkudele, ja vahetalitajaks asutise juhtkonna ja kasvandikkude vahel. Enne kasvandiku vabanemist muretseb hooldusametnik kasvandikule vajalikud rõivad ja jalatsid. Majanduslikult abistavad teda selles tegevuses kohalikud vangidehooldamiseltsid. Vabanevale kasvandikule peab ta muretsema

tööd, kasutades sääljures abidena suurlinnades asuvaid hoolekande ametnikke ja valitud usaldusmehi. See ülesanne on tänapäev majandusliku olustiku man hooldusametnikule üks raskemaid. Kasvandiku vabanemisega ei lõpe hooldusametniku töö vaid ta jääb vabanenuga ühendusse pikemaks ajaks, vähemalt aga - 2-3 aastaks. Oma reisidel hooldusametnik alati külastab vabanenud kasvandikke, muretseb, kui vaja, neile uuesti tööd ja annab nõu, olles seega parimaks kaitseks kasvandikkude süütegevusele langemisest hoidumiseks.

2. Parandus-kasvatuslik süsteem.

Karistussooritus on rajatud progressiivsele süsteemile. Kasvandikud on jaotatud kolme astmesse. Uustulnukad paigutatakse esimesse astmesse, kus nad viibivad vähemalt neli kuud. Heal käitumisel viiakse nad 2 astmesse ja säält vastavate eelduste olemasolul kolmandasse. Alaealised karistusega vähem kui aasta, peavad viibima vähemalt kolm kuud igas astmes. Laitmatu käitumisega kasvandikul võidakse karistuse tähtaega nädalas päeva võrra lühendada; erilise usinuse

ülesnäitamisel koolis ja töökodades võib iga nädal lüheneda kahe päeva võrra. Peale selle on direktoril õigus lühendada aega 7 päeva võrra kasvandiku ühest astmest teise minekul.

Esimesse astmesse kuuluvad kasvandikud peetakse üksikvangistuses, kannavad harilikku asutise riietust, saavad töötasu 1 - 20 Pfg. Kord kuus võivad nad väljastada kirja, osa võtta pühapäeva õhtupooliku kasutamisest ja võtta vastu külalisi.

Teise astmesse kuuluvad kasvandikud töötavad, nii palju kui see võimalik, ühistes töökodades, kannavad punase lindiga kaunistatud vangla ülikonda, saavad töödelt tasu 10 - 20 Pfg. ning toidu lisa /50 g leiba ja 5 g rasva /. Nad võivad pidada päevikut, kasutada joonistuskausta värvi pliiatsitega või pastellrävidega ja lugeda õpetliku sisuga raamatut väljaspoolt asutise raamatukogu. Samuti võivad nad kuu jooksul väljastada kirja ja külalisi vastu võtta.

Kolmandasse astmesse kuuluvad kasvandikud töötavad ühiselt, kannavad, erinevalt teistest, sinist ülikonda, saavad 20. - 30 Pfg. töötasu, suurendatud toidulisa puuviljaga. Omavad päeviku, joonistuskaus-

ta värvidega ja ühe eriraamatu saamise õiguse nagu teises astmeski. Lisaks võib muretseda endale pingi, kaunistada kongi lillede ja piltidega ning riputada seinale peegli. Kasvandikul on lubatud osta omale seinakalendriz ja lugeda ajalehti. Õhtuti võib ta jääda tunni võrra kauemaks ülesse ja tarvitada valgust. Sisemistel töodel viibides võib kolmanda astme kasvandik kasutada kahte võimlemistundi nädalas, kuna välistöödel olles ainult üht. Kahe nädala vältel võib kirjutada kirja, vastu võtta külalisi ja võtta osa ettelugemistundidest.

3. Sisemine korraldus.

a. Kodukaunistused.

Kasvandikkude üleviimine alamast astmest kõrgemasse toimub hea käitumise ja usinuse alusel. Kehativas õiguses, astmeis üles- ja allapoole liikumine, rajati markide süsteemile, kusjuures markide omamine või kaotamine sõltus käitumisest ja õppimisest. Samaselt on Saksas astmeis liikumine korraldatud erinevalt. Ka Wittlichi noortevanglas võidakse kas-

vandikku mitterahuldaval käitumisel viia alamale astmele, kuid suuremat osatähtsust kasvandikkude liigitamisel omab kodukaristus. Viimase all mõistetakse karistamise viisi, kus eksimisel sisemise korra vastu, liikumine astmeis kas seistatakse, viiakse tagasi alamale astmele või asetatakse alaealine karistusosakonda. Majakorra vastu eksimised, vastavalt eksimise raksusele jaotatakse kolme järki, kusjuures eksimised esimeses järgus on kergemaid eksimusi. Väiksemate eksimuste puhul seistub edasiliikumine astmeis 5-eks päevaks, teises järgus 10-eks ja kolmandas järgus 15-eks päevaks. Ületab kuu jooksul kaotatud päevade arv 30., viiakse kasvandik karistusosakonda. Eriti raskeil juhtudel võib asutise nõukogu otsusega viia kasvandikku karistusosakonda juba ainsa eksimise korral kolmandas järgus. Karistusosakonda viidu kaotab kõik soodustused: ei võta osa kooliõppusest, võimlemismängudest, pühapäeva õhtupooliku kasutamisest ning võib ainult erilisel loal kirja väljastada.

Esimesest astmest karistusosakonda viidu pääseb tagasi korralikul käitumisel kõige varem kuu möödumi-

sel. Analoogiliselt talitatakse ka teise astmesse kuuluva kasvandikuga. Kuulus kasvandik kolmandasse astmesse, siis hea käitumise korral pärast kuu möödumist karistusosakonnas, tuuakse ta teise klassi. Ka siin peab ta viibima kuu, enn kui pääseb kolmandasse astmesse tagasi.

Esimesejärgu eksimused majakorra vastu on:

1. mitteküllaldane kehaline puhtus, korratus tiietuses, kasimatus ja korratus kongis, tähelepanematus, aeglus ja hilinemine, aknast väljavahtimine, lõdev ja sündsusetta käitumine ja keelatud kõnelemine.

Teisejärgu eksimused on: laiskus koolis, töökodades ja võimlemisel, kongi inventari, tööriistade, materjalide ja raamatute rikkumise, jämeda hoolimatuse läbi, asutise rahunemine, kaasvangide söimamine, keelatud kirjalik läbikäimine vangidega, keelatud asjade omandamine ja suitsetamine.

Eksimused kolmandas järgus: pidev laiskus, ülbus ametniku vastu, tööpõlgus, sõnakuulmatus, kangekaelne vale, vargus, kõlblusvastane kõne ja käitumine, lükked, tõuked ja kaasvangide haavamine.

b. Enesevalitsuslikud grupid.

Astmelist progressiivset süsteemi Wittlichis täiendati 1926.a. enesevalitsuslikkusele gruppide loomisega. Alul valmistas see korraldus teatud raskusi, kuid need ületati ja praegu on kasvandikkude vaba-aja kasutamine rajatud täielikult enesevalitsuslikule alusele; kasvandikud kasutavad vangla saali ühismängudeks, kasutavad käsiraamatukogu, võivad valveta jalutada õues ja minna asutise spordiplatsile. Korra järele valvab kasvandikkude eneste poolt valitud ja asutise juhataja poolt kinnitatud vanem. Kord ühissaalis ja käsiraamatukogus on kindlaks määratud statuudiga, mida esitavad kasvandikud ja kinnitab asutise direktor. Statuut korraldab muuseas gruppidesse vastuvõtmist ja väljaheitmist, viibimist ühissaalis ja käsiraamatukogu kasutamist. Saalis toimuvad ühised lõuna- ja õhtusöögid, kus korra järele valvajaiks on ka kasvandikud. Pühapäevadel kaetakse laudad linadega ja lilledega ning õhtupoolik veedetakse mängude ja muusikaliste ettekannete kuulamisega.

Kolmanda astme kasvandikkude enesevalitsuslikkudest gruppides valitakse iga aasta teatud arv alaealisi, kes

siis asutise poolt nenditud majapidamistes tavaliste töölistena töötavad. Neile omistatakse suured vabadused ja näitavad senised andmed, kus kasvandikud on harva seda kurjasti tarvitanud.

Et saavutada karistuse sooritamisel paranduskasvatustlikke tagajärgi, ei minda Wittlich'is kunagi šabloonile. Alati püütakse jõuda selgusele iga kasvandiku iseloomus, ning tunda tema kalduvusi. Siin on abiks asutise personaalile kohtud ja hooldusametnikud. Kasvandikkude õieti mõistmiseks püütakse tunda tema usalduslik vahetõrge asutise personaali ja kasvandikkude vahel. Kasvandikele, asutisse tulles, esitatakse küsimusi ja hangitakse andmeid nende endise elu, nendevanemate, tööelukoha, kooliskäimise ja tervisliku seisukorra kohta, samuti püütakse jõuda selgusele nende suhtumises alkoholi ja tütarlastesse. See ülesanne pole alati tänuväärne, kuid ta on hädavajalik alaealiste parandamiseks ja kasvatamiseks.

Iga uustulnuk vaadatakse asutise arsti poolt, kes tavaliselt ka hea psühhiaater, põhjalikult järele, nii kehaliselt kui ka vaimliselt. Õieti korraldatud koos-

töö arsti ja vangla juhtkonna vahel, aitab palju kaasa noorte mõistmiseks ja parandamiseks.

c. K o o l.

Kõikidel kinnipeetavail lasub kooliskäimise kohustus. Õpetust antakse õhtu-poolikul ja on selliselt korraldatud, et kasvandik saab päevas vähemalt tunni kooliõpetust. Kasvandikud, vastavalt oma võimetele, paigutatakse alamasse-, kesk-, ülemasse- või eeskujulikkude klassi. Alamasse-klassi paigutatakse kirjatundmatud õpilased. Teise, keskklassi kuuluvad alamast klassist edasijõudnud kasvandikud ja need, kes oskavad lugeda ja õieti arvutada 1000-ni. Ülemasse klassi kuuluvad teisest klassist ületulejad ja matemaatika põhireeglite tundjad õpilased. Eriti intelligentsetele kasvandikkudele moodustatakse edasijõudnute klass. Õppeaineks on: saksa-keel, matemaatika, geomeetria, ajalugu, maateadus, kodanikuteadus ja looduslugu. Eriti edasijõudnuile võidakse õpetada kiir- ja masinakirja.

Kooliõppuse eesmärgiks pole Wittlich'is üksnes teadmiste andmine, mida kasvandikud pärastises elus

võiksid edukalt kasutada, vaid ka õpetuse andmisega soodustada kasvandiku iseloomu kujunemist.

d. T ö ö .

Võrdset tähtsust kooliõppuse korraldamisega omistatakse töökorraldisele asutises. Esimeseks ja raske- maks ülesandeks on kasvandikkude võõrutamine tööpõl- gusest ja vastumeelsusest, mida tavaliselt tuntakse iga reeglipäraseks muudetud töövastu. Kasvandikkudele korraldatakse mitmesugused katsed ja, jõutud selgusele, millistele töödele nad kõige sobivamad nii oma iseloo- mu kui ka võimiste ja oskuste poolest, paigutatakse nad vastavaile tööaladele. Tööarmastuse sisendamiseks kas- vandikkudesse, selgitatakse neile töö siht ja otstarve. Igasugusest vaimunürindavast tööst on loobutud. Tööd sooritatakse ühistes töökodades ja ainukesteks kongi- töiks on nahktööde ja kookosmattide valmistamine. Tava- liselt töötavad kasvandikud kas töökodades või põllu- töik. Käsitöö aladest tähtsaimaks on puu- ja plekise- pa tööd. Kasvandikkudele võimaldatakse nimetatuil käsi- töö aladel õiendada asutises õppinud töölise eksamid.

Aiatöö on tööalaks, kus alaealised erilise häämeelega töötavad. Töid juhib säääl ametnik, kes pole üksi võimeline andma kasvandikkudele vastavat tööoskust, vaid kes oskab sisendada alaealistesse ka armastust ja kiindumist loodusesse.

e. Lõbustused.

Arvamine, et ainult valju distsipliini ja pideva tööga suudetakse parandada-kasvatada alaealisi süütegijaid - on ekslik. Neile peab võimaldatama aegajalt nii füüsilist kui ka vaimlist kosumist. Viimaste all mõeldakse mitmesuguseid mängu, spordiharrastusi, ettelugemisi, muusikat, teatrit ja palju teisi, noortele rõõmu valmistavaid tegevusi. Neil asioludel on asutises oma võimlemissaal ja spordiplats, kus kasvandikud korraldavad ühismänge ja sportlikke harjutusi, mis ei paku üksnes kehalist rahuldamist, vaid äratavad ja kasvatavad ka rõõmsameelsust. Kolm korda nädalas korraldatakse muusikalisi ettekandeid ja koolilaule. Eriti suure hardumusega pühitsetakse asutuse jõulupühi ja teisi tähtsaid pühi.

Kasvandikkudele korraldatakse iga päev tund võimelmist, millistest peavad tingimata osa võtma kongis ja töökodades töötajad. Vabaharjutused ja riistadel võimlemised vahelduvad võimlemismängudega. Nõrga kehaheitusega kasvandikke paigutatakse kergematele töödele. Kord nädalas käidakse saunas, kuid mustemal ja tolmustel töödel olijad käivad saunas sagedamini. Kasvandikkude toitlus on mitmekesine ja korralik.

Wittlich'i noortevangla on küllaltki eeskujulik oma astmestikulise ja enesevalitsusliku korraldusega, ja alaealised tõusevad kõige troostitumast üksikvangistusest täieliku vabaduseni üksnes oma püüdluse ja eeskujuliku käitumisega. Ka asutise ametnikud töötavad üksmeele vaimus, et kasvandikku tagasi võita ausale elule. Et sääljuures esineb siiski uuesti süütevusele anduvaid on tänapäeva sotsiaalvahekordade juures arusaadav. Nende tagasipöördunute kõrval on kaugelt suurem hulk vabanenuid kes, olgugi raskeis olustikus, sammuvad läbi elu ausate inimestena ja hoolitsevad selle eest, et nende kasvatajate töö ja vaev ei

jääks hüüdjaks hääleks kõrbes.

= = = =